

La Comissió Executiva de l'Institut d'Estudis Eivissencs, després de la presentació de candidats i de l'oportuna deliberació, va decidir la concessió de la Menció d'Honor Sant Jordi 2007 a la Federació de Colles de Ball i Cultura Popular d'Eivissa i Formentera.

Pel que fa als mèrits considerats a l'hora de concedir el guardó, la Comissió Executiva de l'Institut d'Estudis Eivissencs vol fer-ne constar els següents:

El 24 de març de 1998 va començar a existir la Federació de Colles de Ball i Cultura Popular d'Eivissa i Formentera.

El 14 de juliol de 1998 va ser constituïda la primera junta directiva de la qual va ser presidenta Pepita Torres, representant de la colla de Sant Jordi, el 2000 ho va ser Edu Sánchez, representant de la colla de l'Horta, i des de 2002 fins l'actualitat, després d'un canvi d'estatuts, ho és Antoni Tur, representant de la colla des Broll. La seua presentació va ser amb motiu de l'organització d'una festa pagesa a benefici dels damnificats de Centreamèrica.

Els objectius més rellevats de la Federació que queden recollits als estatuts són:

Donar suport a les associacions i/o colles federades, la promoció de les activitats que promoguin.

Impulsar el coneixement, la investigació i l'estudi del folklore, les tradicions i l'artesanía illenques, tractant de donar-los a conèixer tant a Eivissa i Formentera com a fora, així com organitzar serveis d'assistència, assessorament i informació, per part de les colles existents i les noves que puguin sortir recomanant línies d'actuació.

Les finalitats específiques són:

Promoure estudis, trobades, conferències, assemblees, congressos i reunions de tot tipus dirigides a la difusió i millor coneixement del folklore pitiús i de les accions a què donen lloc la seua pràctica.

Procurar la promoció de la puresa del folklore relacionat amb el ball, el vestit, les cançons, les expressions musicals i plàstiques arrelades en les tradicions investigant en tota classe d'arxius i fons d'informació accessibles.

Editar revistes periòdiques, articles, fullets, llibres o publicacions.

Des de la seua fundació col·labora any darrere any en:

El Festival Folklòric i la Trobada de Pobles organit-

zats pel Consell Insular d'Eivissa i Formentera.

A la Trobada d'Escoles Junts per la Llengua organitzada per l'APREP.

Des de l'any 2001 organitza les Jornades de cultura popular de les Pitiüses amb la intenció de fer una petita aportació i iniciar una tasca d'investigació folklòrica i difondre tots els elements que integren la cultura popular i les tradicions. Cada cicle de jornades va acompanyat de la publicació d'un llibre que recull cada una de les ponències:

2001. I Jornades: Ahir. Avui. Ball pagès.

2002. II Jornades: Es vestir antic.

2003. III Jornades: Es vestir antic. Imatges d'ahir. Imatges del NO-DO de 1953.

2004. IV Jornades: Música i cançó. NO-DO 1947 *Ibiza a ilha branca*.

2005. V Jornades: Música i cançó. CD *Sonades i sonadors*, Joan "Taronges".

2006. VI Jornades: Sense un títol específic es va tractar sobre instruments, orígens del ball pagès, les Pitiüses vistes pels altres i ses Feixes.

2007. VII Jornades. La xeremia i altres aeròfons de llengüeta senzilla. Taller d'elaboració de xeremies i d'aprendre a sonar, a més de les jornades.

A cadascuna de les jornades es fa un homenatge a una persona que destaquí per la seua col·laboració dins del món de la cultura tradicional.

Altres publicacions són el tríptic i el cartell del calendari de ballades populars i el llibre *Històries, romanços i cançons d'Eivissa i el seu entorn*. Gilberto Tur Riera. *50 anys de música*.

Organitza excursions anuals per fer el recorregut pel patrimoni historicocultural de les Pitiüses: la font d'Atzaró, cala d'Albarca, la Xanga, ses Feixes.

En l'actualitat s'està fent un treball de recollida d'informació sobre el ball a les diferents colles. Es vol reflectir les diferents maneres de ballar, investigar per arribar al perquè de les diferents interpretacions del ball i realitzar un document amb les generalitats del ball pagès i les particularitats de cada colla.

A les Pitiüses hi ha 22 colles de ball pagès de les quals 18 estan federades, 15 d'Eivissa i les tres de

Menció d'Honor Sant Jordi 2007

Formentera.

Discurs del President de l'Institut d'Estudis Eivissencs, Marià Serra Planells en l'acte d'atorgament de la Menció d'Honor Sant Jordi

Si m'haguessin dit en la meua infantesa, que la inacabable i constant sonada de tambor i flaüta, acompanyada ocasionalment per unes infernals castanyoles, protagonitzada per una colla de jais —encapçalats pel vell Rafelet des Pla de Santa Maria— a ca na Garra del carrer de Mar de Vila, anys després seria considerada patrimoni cultural d'especial protecció per lleis estatutàries, estatals, autonòmiques i, àdhuc, constitucionals, hauria pensat que el món s'havia tornat boig. Posats a protegir, perquè no protegir també el tabac pota, l'infernall pestilència del qual acompanyava la música d'aquell cau?

Ens costava encara, als infants associar l'ecomuseu de la Caixa de Pensions, a la part posterior de la biblioteca, ple d'objectes tradicionals, amb vestits, ins-

plens de turistes.

Al camp, el fet de compartir vetlades, dies de festa i xacotes permetia, de manera espontània, transmetre de generació en generació els valors tradicionals. Hi havia sonadors, balladors i balladores, fabricants d'instruments, feina feixuga a l'hort i la solana, al bosc i a la mar.

Les eines i feines, les maneres d'assentament, l'arquitectura, les activitats agràries, els costums (festes, artesanía, gastronomia, rondalles i llegendes...), és a dir, tots els elements territorials permetien conservar el patrimoni identificatiu. En tot, el camp i la seva gent no se salvaven de la mediocritat creixent en què ens hem vist immersos tots els habitants de l'illa, amb pèrdua de les formes de vida tradicionals, sense gestió d'un riquíssim patrimoni cultural i amb assumpció de referents forans despersonalitzadors.

Dins el nostre context específic de zona turística la conservació del patrimoni ha estat un tema problemàtic, a vegades ignorat, quan s'ha enfrontat a polítiques

truments, músiques, balls, eines, costums i tradicions provinents d'una cultura arcaica.

La situació política dictatorial, l'economia de subsistència i precarietat, l'ensenyament encotillat i una errada concepció social no ens deixava veure més endavant del nas i valorar aquella festa dels jais. Però els temps canvien, i les persones més... L'evolució de la ciutat silenciava la música de ca na Garra, els majors se'ns moriren, Eivissa passava de les reminiscències ancestrals, explicades de manera agra i aspra per Víctor Navarro, displicentment per l'Arxiduc i admirativament per altres, a la pretesa modernitat de les botigues de roba, souvenirs i carrers

de potenciació del sector serveis (o s'ha convertit en un element del sector, cas del ball pagès als hotels) o de la construcció amb finalitats turístiques de masses.

A Eivissa perquè el patrimoni hagués conservat la seva identitat ho hauria d'haver fet en un entorn i una zona amb elements específics que no es poden trobar en altres llocs i en un territori adient no cobert per una pretesa modernitat, urbanització quasi total de la ruralia i el fals progrés de l'asfalt i ciment totalitaris.

La interrelació entre cultura i territori representa un llegat indissociable que no tan sols configura el patrimoni històric i social, sinó que avui se suma a l'oferta turística com una alternativa decisiva a la imatge

d'indiferència cultural, discoteca, sol i platja actuals.

En definitiva, al llarg dels segles anterior i actual, hem passat d'èpoques de riquíssima cultura popular amb penúries econòmiques a èpoques de benestar material i pèrdua progressiva dels elements de la pròpia identitat. De tal manera que hem necessitat lleis específiques per a la conservació d'aquest patrimoni cultural popular, com són la Llei 12/1998, del patrimoni històric de les Illes Balears, i la Llei 1/2002, de 19 de març, de cultura popular i tradicional.

Don Joan Marí Cardona, en un bell pròleg a l'obra *Ball Pagès* del Grup Folklòric de Sant Josep de sa Talaia diu que tenim molt poques referències històriques del ball pagès, una de les expressions més genuïnes d'aquesta cultura. En canvi, sí són abundants les que narren fets concrets pels quals se celebraven els balls. Les hipòtesis del seu origen romanen obertes als investigadors, coincidents tots en la seua antiguitat.

Don Joan fa especial esment dels costums del segle XVIII, extrets dels Llibres d'entreveniments, en què la pagesia empenia una llarguíssima pelegrinació de dies, durant la qual visitaven les esglésies dels quartons, i havien de passar la nit a l'indret on el sol els deixava, que miraven de fer coincidir amb un pou o una font. Allà cantaven i ballaven fins que la son els obligava a estirar-se a terra a dormir. Aquesta pelegrinació era anomenada rodar la terra, i era expressió de la unió del ball amb la vida atzarosa i dura del pagès eivissenc, en perill constant que venia de la mar. De la roda de la terra, iniciada al final de les feines agrícoles, i del ball la dona era l'eix de la dansa i l'home, que salta i bota, l'agulla del rellotge en moviment que marca el temps.

En Toni d'en Planes, en el seu llibret de memòries, fa un repàs històric de la projecció exterior del ball en un recorregut que va de 1943, a Palma, fins a la formació de les darreres colles en temps recents. Els èxits de l'Agrupació Folklòrica d'Eivissa, el grup de Coros y Danzas, Secció Femenina, Educació i Descans, Llangollen, Madrid, Fira Mundial de Nova York, Zakopane i Sopot, els enregistraments de l'etnomusicòleg Alan Lomax, etc., són fites cabdals de la internacionalització de la història del folklore eivissenc.

I abans de continuar amb el to acadèmic, permeteu-me que us conti una anècdota viscuda i significativa de l'entusiasme de com va viure l'èxit de les sortides a l'estranger un dels integrants d'un grup. Era l'any 1965 i en Vicent "Blai", bon sonador de Jesús, feia pocs dies que havia tornat del periple folklòric eivissenc a la Fira Mundial de Nova York. Havia quedat fascinat i enlluernat pels miracles arquitectònics, urbanístics i tecnològics de la gran urbs nord-americana. Constants gestos i paraules d'admiració es convertien en prèdica repetida als establiments visitats a diari, entre ells la farmàcia, i persones tractades. Hi havia qui, d'Eivissa estant,

ja coneixia la Setena avinguda palm a palm i els avenços tecnològics un a un.

Vet aquí que, un dia, necessitat en Vicent del resultat d'una anàlisi controladora d'una diabetis creixent, anomenada corba de glucèmia, va al laboratori a buscar-la. Baixant les escales, resultat a la mà, li agafa un escagassó monumental. El paper diu: "Vicent... Prueba de embarazo (sistema Gallimaini). Resultado: positivo". Escalons de quatre en quatre, es quadra davant del taulell de l'establiment, allarga la sentència a l'auxiliar (punyeter on n'hi hagi) i li diu: —Jaume, em pots dir què ha passat? En Jaume, impertorbable com sempre, li contesta: —Vicent, fa anys que vaig llegir en una revista que a Amèrica poden passar aquestes coses. Tu sabràs què vares fer per allà tant de temps. Ara, procura amagar-ho a sa teua dona i es teus fills. Com deveu suposar, en Jaume era al darrere d'aquell estrany resultat. La ingenuïtat no sempre és tònica dominant en el caràcter eivissenc i les seues pautes culturals.

A Eivissa i Formentera naixeran i creixeran grups i colles a mesura que la terciarització de l'economia illenca treu la gent del camp, creixen els establiments turístics com a bolets, s'inicia un rapidíssim augment poblacional i entren les nostres illes en un preocupant procés d'aculturació.

Les mostres de cultura popular, aleshores condicionades pel canvi de les formes de vida tradicionals restaran, a partir dels anys 70, en mans d'aquestes agrupacions que inicien un treball necessari, pacient, constant i intel·ligent, sense reinventar tradicions i cercant un futur digne del passat.

L'estímul s'escampa arreu de les Pitiüses i l'encertam amb la creació de la Federació de Colles i Cultura Popular. Els béns culturals són els béns dels ciutadans. Música i ball acompanyen la paraula, la nostra llengua catalana. I així ho entén la Federació. Les successives edicions de Jornades de Cultura Popular (enguany, la setena), amb col·laboracions i aportacions, es convertiran, tot i la seva encara curta vida, en un tresor de cultura popular. Sempre són expressions senzilles i sentides d'una gent, d'un poble, que estima i valora les seues tradicions. Són expressió de l'esforç d'un equip de treball que esmerça temps de dedicació i d'aplicació a la pacient i minuciosa feina de deixar testimoni d'una realitat entranyable de la nostra terra i de la nostra gent. Signifiquen, senzillament, estimar Eivissa i Formentera.

Permeteu que l'Institut d'Estudis Eivissencs, mitjançant l'atorgament de la Menció d'Honor Sant Jordi a la Federació de Colles i Cultura Popular de les Pitiüses, reconegui i valori l'esforç i dedicació de totes les persones, grups i colles que han fet i fan possible la conservació de les nostres arrels, els nostres valors i la nostra cultura.

A tots i a totes, moltes gràcies.
Eivissa, 21 d'abril de 2007. ■